

6.10 České národní obrození a jeho vliv na další vývoj české společnosti

6.10.1 Podstata národních hnutí v 19. století v Evropě

6.10.2 Zdroje a charakter českého národního obrození

6.10.3 První fáze národního obrození: učený zájem (generace osvícensko-klasicistní)

6.10.4 Druhá fáze: národní program (generace preromantická)

6.10.5 Třetí fáze: celonárodní aktivita (dvě generace: romantismus a první realisté)

6.10.6 Propojování národní společnosti se světem: realismus, novoromantismus a historické slohy

6.10.7 Období na přelomu staletí

6.10.1 Podstata národních hnutí v 19. století v Evropě

Na sklonku 18. století čtyři pětiny evropského území, osídlené desítkami různých národů, byly ovládnuty pouhými 6 panovnickými rody: britskou hannoverskou dynastií, francouzskými a španělskými Bourbony, pruskými Hohenzollerny, rakouskými Habsburky, ruskými Romanovci a tureckými Osmany. Tyto dynastie uplatňovaly **nadnárodní vládu** nad etnicky rozmanitým obyvatelstvem a s výjimkou britských králů panovaly vždy **absolutisticky**.

Avšak rozvoj **obecné vzdělanosti**, zkvalitňování **komunikačních možností**, **ústup nevolnictví i feudalismu** vůbec a počátky **průmyslového rozvoje** způsobily, že také běžní lidé, kteří dosud zpravidla prožili celý život jen v rodném kraji, se začínali ztotožňovat s celým **národním prostorem**, k němuž náleželi. Tento trend byl posilován i odporem proti vystupňovanému absolutistickému centralismu, osvícenskou náklonností k lidské přirozenosti a překonáváním kosmopolitní barokní atmosféry.

V **menších evropských národech**, které se pod cizí nadvládou cítily – zpravidla oprávněně – **diskriminované**, omezované či jinak znevýhodňované, vznikla **národní hnutí** směřující k **emancipaci** národního společenství v oblasti kulturní, společenské, ekonomické a politické. Těchto **národů** bylo mnoho, od Irů, Norů a Finů přes Poláky, Čechy, Slováky až k Ukrajincům, Maďarům, Srbům, Chorvatům, Řekům aj. Zvláštní povahu měla národní hnutí Italů a Němců: každý z obou národů usiloval – nakonec úspěšně – o sjednocení do jediného, národního státu.

Existence **národního státu** byla obecně považována za důležitý **předpoklad svobody a demokracie**: národní stát zmenšuje vzdálenost mezi vládou a občany, zvyšuje význam každého občana-voliče a přináší pravděpodobnost, že politik bude svým názorovým a hodnotovým založením blízký lidu, jemuž vládne.

6.10.2 Zdroje a charakter českého národního obrození

České národní hnutí – **národní obrození** – navazovalo na starší českou kulturně a politicky bohatou **historii**, kterou tragicky ukončila bělohorská porážka. Tehdy ovšem nešlo o přerušení náhlé ani úplné. Habsburky podněcovaná **germanizace** slovanských národů Rakouské říše se týkala **především šlechty a středních a vyšších vrstev městského obyvatelstva** – ti všichni přijímali němčinu a německou kulturu hlavně z kariérních a praktických důvodů. Venkov a spodní patra městské společnosti zůstaly tohoto trendu uchráněny: např. **čeština** tedy **zanikla jako celonárodní spisovný jazyk**, ale udržela se v **neoficiální**, společensky nízké **komunikaci** zejména venkovské, v nářečních podobách a v lidové zbožnosti. A tak jako český antigermanizační odpor najdeme ještě hluboko v 17. století (Bohuslav Balbín), tak vyvrcholení germanizace znamenal až osvícenský absolutismus tereziánský a josefinský v 18. století, byť v sociální sféře přinesl leccos pozitivního.

Národní obrození ve svých **počátcích** vycházelo z **územního pojetí národa**: Čechem je každý, kdo žije v Českých zemích, bez ohledu na mateřtinu (takže adjektivum *český* se překládalo německým výrazem *böhmisch*). Český obrozený národ se tedy zprvu profiloval jako **národ politický**. Záhy ovšem **převládlo** – nikoli bez výjimek – **etnické pojetí národa**: základním prvkem národní příslušnosti se stal hlavní používaný **jazyk** (odtud *český* = *tschechisch*).